

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนเอกชน จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัย โดยนำมาเรียบเรียงตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ความหมายของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
2. หลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
3. ลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
4. ขั้นตอนและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
5. ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
6. การจัดทำแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
7. เทคนิควิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
8. สื่อการเรียนการสอนและการเลือกใช้
9. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
10. บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
11. โรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่
12. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นคำที่ใช้สื่อถึงลักษณะการกระทำหรือกิจกรรมที่มีความหมายเฉพาะ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของคำดังกล่าวดังนี้

สถาบันแห่งชาติเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) (2542 ข, หน้า 7) ได้กำหนดคำนิยามของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ว่า คือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความหลากหลายสอดคล้องกับหลักสูตร สภาพแวดล้อม ความสนใจ และศักยภาพของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี เก่ง และมีความสุข

ทิสนา แชมมณี (2542, หน้า 4-6) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคือ การจัดโดยมีจุดเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ซึ่งได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น มีใจจดจ่อผูกพัน และมีปริมาณการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่มากขึ้น โดยต้องสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้

สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (2543, หน้า 31) ได้สรุปความหมายของการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือการจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ได้ลงมือปฏิบัติ จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นผู้คอยแนะนำและอำนวยความสะดวก

ดังนั้นการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจึง เป็นการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ รวบรวมความรู้ ฝึกปฏิบัติ และสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุดโดยมีครูเป็นผู้คอยชี้แนะและอำนวยความสะดวก

หลักการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

มีผู้เสนอหลักการในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ดังนี้

ทิสนา แชมมณี (2539, หน้า 3) ได้เสนอหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้โดยเป็นผู้สร้าง (Constructor) ความรู้ด้วยตนเองทำความเข้าใจ สร้างความหมายของสาระข้อความรู้ ให้แก่ตนเองและค้นพบข้อความรู้ด้วยตนเอง
2. ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ต่อกันและกัน ได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิดและประสบการณ์แก่กันและกันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
3. ให้ผู้เรียนมีบทบาท มีส่วนร่วม (Participation) ในกระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด
4. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ กระบวนการ (Process) ควบคู่ไปกับ ผลงาน (Product)
5. ให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง (Application)

กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 10 (2539 ข, หน้า 5) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สรุปได้ 7 ประการดังนี้

1. การเรียนรู้ทั้งมวลควรมีความหมายกับนักเรียน (Meaningful)
2. การเรียนรู้เป็นทรัพย์สินทางปัญญาเฉพาะบุคคล (Personal Possession)
3. การเรียนรู้ที่ดีต้องมีการประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง (Generalization and Application)
4. การเรียนรู้ควรตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences)
5. ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Active Agents of Learning)
6. การจัดการเรียนการสอนควรเป็นบูรณาการ และการพัฒนาการในตัวผู้เรียน อย่างสมบูรณ์ (Wholeness)
7. ผลสำเร็จในการจัดการศึกษาได้จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ (Learning Behavior)

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542, หน้า 6-7) ได้เสนอหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ คือ

1. หลักการสำคัญของ "ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง"

1.1 ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน

ผู้เรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ บทบาทของครูเป็นผู้สนับสนุน (Supportor) และเป็นแหล่งความรู้ (Resource Person) ของผู้เรียน ผู้เรียนจะรับผิดชอบตั้งแต่เลือกและวางแผนสิ่งที่ตนจะเรียนหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือก และจะเริ่มดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการศึกษาค้นคว้า รับผิดชอบการเรียนตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.2 เนื้อหาวิชามีความสำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้

ความสำเร็จของหลักการข้อนี้อยู่ที่การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกสิ่งที่เขาจะเรียนในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ปัจจัยสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วย เนื้อหาวิชา ประสบการณ์เดิม ของผู้เรียนและความต้องการของผู้เรียน การเรียนรู้ที่สำคัญและมีความหมายจึงขึ้นอยู่กับ "สิ่งที่จะสอนและวิธีที่จะสอน"

1.3 การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จหากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

1.4 สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน การปฏิสัมพันธ์กันอย่างมีคุณภาพระหว่างผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ

1.5 ครูคือผู้อำนวยความสะดวกและเป็นแหล่งความรู้

1.6 ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม

1.7 การศึกษา คือ การพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลาย ๆ ด้านพร้อมกันไป

2. หลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ควรยึดหลักดังนี้ คือ การเรียนรู้ควรเป็นกระบวนการที่เป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา การเรียนรู้ควรเกิดขึ้นได้จากแหล่งต่าง ๆ กัน การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความเข้าใจ จึงจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำและสามารถใช้การรู้นั้นให้เป็นประโยชน์ได้ ในการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้จะมีความสำคัญ เพราะหากผู้เรียนเข้าใจและมีทักษะในเรื่องนี้แล้ว จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และคำตอบต่างๆ ที่ตนต้องการได้ และการเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน คือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. หลักการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียน จะยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ ยึดการค้นพบด้วยตนเอง เน้นกระบวนการ (Process) ควบคู่ไปกับผลงาน (Product) และเน้นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

จากหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ที่นำเสนอมาข้างต้น สรุปได้ว่า หลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้มุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ มีเสรีภาพมีปฏิสัมพันธ์และส่วนร่วมในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้คิด ค้นคว้า เป็นผู้สร้างความรู้ที่มีความหมายกับตัวผู้เรียนเอง และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองตามศักยภาพ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

หลักการ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีผู้สรุป และรวบรวมลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ดังต่อไปนี้

กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 12 (2539 ก, หน้า 5) ได้รวบรวมลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง พอสรุปได้ 8 ประเด็นดังนี้

1. มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เคารพในศักดิ์ศรีของกันและกัน
2. เน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้กระทำจริง
3. ไม่ควรมีบรรยากาศของการใช้อำนาจ ช่มชู้ หลีกเลี่ยงการลงโทษจุดด้อย ชื่นชม

ในจุดเด่น

4. หลีกเลี่ยงในการให้ทำตามแผน ในกรณีที่ต้องการฝึกให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์

สรุป

5. เสริมศักยภาพของแต่ละคนให้มากที่สุด จัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย
6. เน้นการมีส่วนร่วม ครูเป็นเพียงผู้จัดกิจกรรม เป็นที่ปรึกษาและร่วมประเมินผล
7. เน้นการทดสอบเพื่อพัฒนาศักยภาพ เท่ากับการทดสอบเพื่อผ่านจุดประสงค์
8. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกในสิ่งที่เขาพอใจที่จะศึกษาเพื่อบรรลุจุดประสงค์

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2541, หน้า 4) ได้ชี้ให้เห็นถึงการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ควรมีลักษณะดังนี้

1. ผู้สอนต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้เอง

(Construction)

2. ผู้สอนใช้ทักษะกระบวนการ (Process) คือกระบวนการคิด (Thinking Process) และกระบวนการกลุ่ม (Group Process) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเอง

3. ผู้สอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแท้จริง (Participatory Learning) ลงมือคิด ปฏิบัติ สรุปความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ทั้งสมาชิกภายในกลุ่มและสมาชิกระหว่างกลุ่ม

4. ผู้สอนสร้างบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งบรรยากาศกายภาพและจิตใจ เพื่อให้ผู้เรียน เรียนอย่างมีความสุข (Happy Learning)

5. ผู้สอนมีการวัดและประเมินผลทั้งทักษะกระบวนการและเนื้อหาสาระ ซึ่งเป็นการประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic assessment)

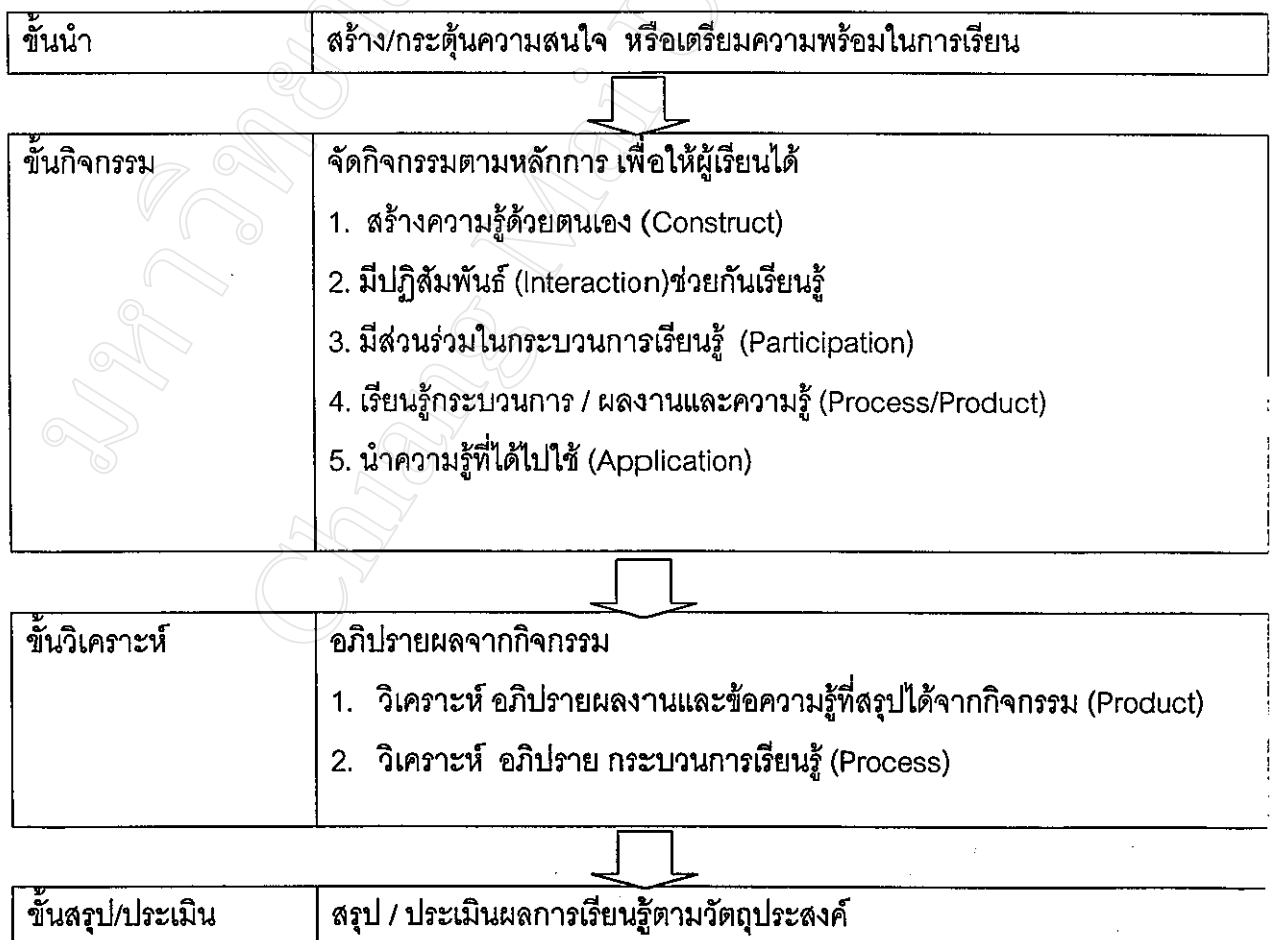
6. ผู้สอนพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (Application)

7. ผู้สอนเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) คือเป็นผู้จัดประสบการณ์ รวมทั้งสื่อการสอน เพื่อให้ผู้เรียนให้เป็นแนวทางสร้างความรู้ด้วยตนเอง

ฉะนั้นลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจึงเป็นการจัดการเรียนการสอนที่มีบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตย ผู้เรียนและครูมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากที่สุดเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก

ขั้นตอนและรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการสอนที่ให้นักการศึกษาให้ความสนใจในปัจจุบัน เพราะสอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน กรมวิชาการ (2539, หน้า 1-2) ได้เสนอขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ได้ดังนี้

นอกจากนั้นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางยังมีหลายรูปแบบ ซึ่งในแต่ละรูปแบบจะมีระดับบทบาทของครูและผู้เรียนมากน้อยต่างกัน ซึ่ง ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2541, หน้า 8) ได้จัดรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 ครูเป็นผู้จัดเตรียมทุกอย่าง นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรม

รูปแบบที่ 2 ครูมอบหมายและกำกับติดตามดูแลให้ผู้เรียนสร้างความรู้หรือวางแผน

รูปแบบที่ 3 ผู้เรียนเป็นอิสระจากการเรียนโดยสามารถเลือกศึกษาด้วยตนเองจากสื่อสำเร็จรูป ศูนย์การเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยตนเอง

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542, หน้า 11) ได้เสนอรูปแบบหรือระดับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ไว้ 3 ระดับเช่นเดียวกันคือ

รูปแบบที่ 1 Student-centred Class ครูเป็นผู้เตรียมเนื้อหา วัสดุอุปกรณ์และสื่อทั้งหมดขณะที่ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนโดยมีครูคอยดูแลกำกับให้คำปรึกษา กิจกรรมในรูปแบบนี้ส่วนมากเป็นกิจกรรมกลุ่มหรือจับคู่

รูปแบบที่ 2 Learner-based Teaching รูปแบบนี้ครูจะเป็นผู้คอยกระตุ้นหรือมอบหมาย ให้ผู้เรียนค้นคว้าเนื้อหาข้อมูลของเรื่องที่จะเรียนเอง หรือจัดทำสื่อการเรียนรู้เองโดยใช้ประสบการณ์ ความรู้ความชำนาญพิเศษของผู้เรียนเป็นฐาน

รูปแบบที่ 3 Learning Independence หรือ Self-directed Learning เป็นรูปแบบที่ผู้เรียนเป็นอิสระจากชั้นเรียน สามารถศึกษาค้นคว้าจากสื่อที่จัดไว้ในศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเองแล้วเลือกทำงานหรือฝึกปฏิบัติตามต้องการ ตามความสนใจและศักยภาพของตน โดยอาจศึกษาตามลำพังหรือจับคู่ ศึกษากับเพื่อน

สรุปแล้วรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แบ่งได้เป็น 3 แบบคือ รูปแบบที่ 1 ครูเป็นผู้เตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนทุกอย่างแก่ผู้เรียน รูปแบบที่ 2 ครูและนักเรียนร่วมกันสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกันโดยครูมอบหมายงานให้ผู้เรียนค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และรูปแบบที่ 3 นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองตามความสนใจและความถนัดของแต่ละคน

ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (พ.ค.ร.) โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ (2541, หน้า 10) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้การเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางขึ้น โดยกำหนด
ตัวบ่งชี้การเรียน ของผู้เรียน 9 ข้อ และ ตัวบ่งชี้การสอนของครู 10 ข้อ เป็นเครื่องตรวจสอบว่า
เมื่อใดก็ตามที่เกิดการเรียนหรือการสอนตามตัวบ่งชี้เหล่านี้ เมื่อนั้นได้เกิดการเรียนการสอนที่เน้น
ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแล้ว ดังนี้

ตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน

1. ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
3. ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
4. ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออก

อย่างชัดเจนและมีเหตุผล

5. ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหา ทั้งด้วยตนเอง และร่วมด้วย
ช่วยกัน
6. ผู้เรียนได้ฝึกค้นคว้ารวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง
7. ผู้เรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเอง

อย่างมีความสุข

8. ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและมีความรับผิดชอบในการทำงาน
9. ผู้เรียนฝึกประเมินปรับปรุงตนเอง ยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่าง

ต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้การสอนของครู

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลูกเร้า จูงใจ และเสริมแรง ให้ผู้เรียน

เกิดการเรียนรู้

3. ครูเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาผู้เรียนอย่างแท้จริง
4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์
5. ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำและฝึกปรับปรุงตนเอง
6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดี และปรับปรุง

ส่วนด้อยของผู้เรียน

7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้
8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง
9. ครูฝึกฝนกิจกรรมการยาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย
10. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

การวางแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

อุทัย ธรรมเดโช (2531, หน้า 120-121) กล่าวว่า แผนการสอนเป็นการพัฒนาหลักสูตรในระดับชั้นเรียน เป็นแผนการสอนในระดับปฏิบัติ ซึ่งเป็นระดับที่สำคัญที่สุดเพราะแผนการสอนเป็นการปรับและขยายหลักสูตรให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละชั้นเรียนตามลักษณะความแตกต่างระหว่างบุคคล ระดับสติปัญญาของนักเรียนอีกด้วย

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542, หน้า 1-2,80) กล่าวว่า แผนการสอน หมายถึง แผนการหรือโครงการที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อใช้ในการปฏิบัติการสอนในรายวิชาใดรายวิชาหนึ่ง เป็นการเตรียมการสอนอย่างมีระบบและเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอนไปสู่จุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดหมายของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของแผนการสอนว่าประกอบด้วยสาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และกิจกรรมเสนอแนะ โดยสามารถสรุปได้เป็น องค์ประกอบที่สำคัญของแผนการสอนอยู่ 3 ส่วนด้วยกันคือ

1. จุดประสงค์การเรียนรู้ (Objective) เป็นสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งการเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้จะต้องให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง 3 ด้านคือ

- พุทธิพิสัย (Cognitive) คือจุดประสงค์การเรียนรู้ที่เน้นความสามารถทางสมอง หรือความรู้ในเนื้อหาวิชา
- ทักษะ (Skill) คือจุดประสงค์การเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติที่ต้องลงมือทำ
- จิตพิสัย (Affective) คือจุดประสงค์การเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรม หรือ เจตคติ หรือ ความรู้สึกในจิตใจ

การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้จะแบ่งเป็น 2 ระดับคือ

1. จุดประสงค์ปลายทาง คือจุดประสงค์ที่เป็นเป้าหมายสำคัญ ที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในการเรียนแต่ละเรื่อง
2. จุดประสงค์นำทาง คือจุดประสงค์ที่วิเคราะห์แตกออกจากจุดประสงค์ปลายทางเป็นจุดประสงค์ย่อยโดยกำหนดพฤติกรรมสำคัญที่คาดหวังให้เกิดแก่ผู้เรียน

2. การเรียนการสอน (Learning) ประกอบด้วย

2.1 สาระสำคัญ หมายถึง ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเนื้อหา หลักการ วิธีการที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับหลังจากเรียนเรื่องนั้น ๆ แล้วทั้งทาง ด้านความรู้ ความสามารถ เจตคติ

2.2 เนื้อหา

2.3 กิจกรรมการเรียนการสอน คือ สภาพการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นเพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย หรือจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนด ซึ่ง สุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2531, หน้า 206-208)ได้เสนอแนะวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี ดังนี้

- 1) กิจกรรมการสอนที่ดีควรเป็นไปเพื่อพัฒนาความเจริญทุกด้านให้แก่ผู้เรียน
- 2) กิจกรรมการสอนที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้แสดงออกและมีส่วนร่วมในการเรียน
- 3) กิจกรรมการสอนที่ดีควรให้โอกาสและเห็นความสำคัญของนักเรียนทุกคนในชั้นเรียน
- 4) กิจกรรมการสอนที่ดีควรฝึกฝนวิธีการแสวงหาความรู้และวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- 5) กิจกรรมการสอนที่ดีควรมีบรรยากาศที่ร่าเริง สนุกสนาน และเป็นกันเอง

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542, หน้า 94) ได้เสนอไว้ว่ากิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางต้องมีลักษณะคือ

1. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นพบและสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Construct)
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิด ทำและแสดงออก (Performance) เพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างผลงาน
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนหรือกลุ่ม (Interaction) ได้เรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้กันและกันมากที่สุด
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้และปฏิบัติอย่างมีขั้นตอนหรือเป็นกระบวนการ (Process)
5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีผลงานจากการปฏิบัติ (Product)

6. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองและเพื่อน (Assessment)

7. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ (Application)

2.4 สื่อการเรียนการสอน

3. การวัดและประเมินผล (Evaluation)

ในการจัดทำแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น นอกจากครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการจัดทำ แผนการสอน และ มีความรู้ในด้านแนวคิดหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แล้วครูยังต้องมีความรู้ด้าน เทคนิควิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน รวมทั้งการวัดและประเมินผลการเรียนที่สอดคล้องกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อจะได้นำความรู้ ดังกล่าวมาใช้ประกอบการจัดทำรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบของแผนการสอน เพื่อให้แผนการสอนเป็นแผนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้อย่างแท้จริง

เทคนิควิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

การจะใช้วิธีการสอนใดในการจัดการเรียนการสอนนั้นครูผู้สอนจะต้องเลือกเทคนิควิธีการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนและบทเรียนเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้นประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้นซึ่ง วัฒนาพร ระบุบุทช์ (2541, หน้า 51-52) ได้เสนอสิ่งที่ครูต้องนำมาพิจารณาเพื่อใช้ประกอบการเลือกวิธีสอนว่าประกอบด้วย

1. เนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ ควรเป็นข้อมูลที่สามารถแนะครูให้สามารถเลือกเทคนิควิธีการสอนที่เหมาะสมที่สุด จุดประสงค์ควรบอกครูได้ว่าจะนำเทคนิคใดมาใช้จึงจะเหมาะสม

2. ความต้องการ ประสบการณ์ และระดับวุฒิภาวะของผู้เรียน ข้อมูลสำคัญที่ครูผู้สอนต้องศึกษาทำความเข้าใจ คือข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน เพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างเหมาะสม ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนที่ครูผู้สอนควรนำมาพิจารณาประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย

2.1 ความสามารถทางสติปัญญา (Learning Abilities)

2.2 วิธีการเรียน (Styles of Learning)

2.3 ประสบการณ์เดิม (Background of Experience)

2.4 บริบทและบรรยากาศในการเรียนการสอน

2.5 ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ของครู

เทคนิควิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

อรรถัย มูลคำ (2542, หน้า 30-31) ได้นำเสนอชื่อเทคนิควิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเพื่อเป็นแนวทางให้ศึกษาค้นคว้าต่อไป ดังนี้

1. เกมการศึกษา (Educational Game)
2. สถานการณ์จำลอง (Simulation)
3. กรณีตัวอย่าง (Case Study)
4. บทบาทสมมุติ (Role-Play)
5. การแก้สถานการณ์ (Situation)
6. โปรแกรมสำเร็จรูป (Programme Instruction)
7. ศูนย์การเรียนรู้ (Learning Centre)
8. ชุดการสอน (Instructional Package)
9. คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer – Assisted Instruction)
10. โครงการงาน (Project)
11. การทดลอง (Experimentary)
12. การถามตอบ (Question – Answer)
13. อภิปรายกลุ่มย่อย (Small-group Discussion)
14. การแก้ปัญหา (Problem – Solving)
15. สืบสวนสอบสวน (Inquiry)
16. กลุ่มสืบค้นความรู้ (Group Investigation)
17. กลุ่มสัมพันธ์ (Group Process)
18. การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)
19. ความคิดรวบยอด (Concept Attainment)
20. อริยสัจ 4 (4 Noble Truth Method)
21. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Self- Directed Learning)
22. ทัศนศึกษานอกสถานที่ (Field Trip)
23. การเรียนรู้จากห้องสมุด (Library Study)

24. พัฒนาระบวนการคิด (Inductive Thinking)
25. ปทัสถานของกลุ่ม (Norminal Group)
26. งานวิเคราะห์ภาคสนาม (Force Field Analysis)
27. ศิลปสร้างสรรค์ (Creative Arts)
28. พินิจแหล่งข้อมูล (Resources Identification)
29. การนำเสนอโดยวีดิทัศน์ (VDO Presentation)
30. การสอนแบบ STORYLINE METHOD

วีระวัฒน์ พูลทวี (2538, หน้า 98) ได้เสนอวิธีสอนแบบยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า ได้แก่

1. วิธีสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving Method) หรือวิธีสอนแบบวิทยาศาสตร์ เป็นวิธีสำคัญและมีประโยชน์มาก

2. วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน (Inquiry Method) หมายถึงการสอนโดยวิธีการให้ ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งครูอาจไม่บอกอะไรแก่นักเรียน ตั้งแต่ปัญหา ทฤษฎีและวิธีการ แก้ปัญหา ข้อสำคัญในการสอน โดยวิธีนี้มุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนรู้จักวิธีเรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียน ได้รับความรู้ที่ได้มาโดยการคิดและค้นคว้าของผู้เรียนเองให้มากที่สุดที่จะทำได้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542, หน้า 15-52) ได้เสนอเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยจำแนกเป็น 8 วิธีคือ

1. การจัดการเรียนการสอน ทางอ้อม (Indirect Instruction)

ตัวอย่างเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนทางอ้อม ได้แก่ การเรียนแบบสืบค้น (Inquiry) แบบค้นพบ (Discovery) แบบแก้ปัญหา (Problem Solving) แบบสร้างแผนผัง ความคิด (Concept mapping) แบบตั้งคำถาม (Questioning)

1.1 การสอนแบบสืบค้น (Inquiry Instruction) เป็นการสอนโดยใช้คำถามที่มี ความหมาย เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสืบค้นในประเด็นที่กำหนด เน้นการให้ผู้เรียนรับผิดชอบการ เรียนรู้ของตนเอง ขั้นตอน กระบวนการสืบค้นมี 5 ขั้นตอน คือ กำหนดปัญหา กำหนดสมมุติฐาน รวบรวมข้อมูล ทดสอบสมมุติฐาน สร้างข้อสรุป

1.2 การเรียนแบบค้นพบ (Discovery Learning) เป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนศึกษา ค้นพบข้อความรู้และขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอน คือ ครูกำหนดประเด็นหรือข้อมูลที่จะให้ผู้เรียนศึกษา และข้อสรุปที่ต้องการให้เขาสร้างขึ้นจากประสบการณ์การเรียนรู้ของเขา จัดสื่อและกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ในการสรุปข้อความรู้ ให้ผู้เรียนเขียนข้อสรุปของเนื้อหา ระดับลำดับของรูปแบบเหตุการณ์ที่ประกอบเป็นเนื้อหา วิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ ของรูปแบบเหตุการณ์ สรุปเป็นประโยคที่สมบูรณ์และพิสูจน์ว่าการสรุปนั้นถูกต้อง

1.3 การจัดการเรียนการสอนแบบแก้ปัญหา (Problem - Solving) เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้คิดแก้ปัญหาอย่างเป็นกระบวนการโดยอาศัยแนวคิดแก้ปัญหา ด้วยการนำเอาวิธีการสอนแบบนิรนัย (Deductive) ซึ่งเป็นการสอนจากกฎเกณฑ์ไปหาความจริงย่อย มาผสมผสานกับวิธีการสอนแบบอุปนัย (Inductive) ซึ่งเป็นการสอนจากตัวอย่างส่วนย่อย มาหากฎเกณฑ์ การรวมกระบวนการคิดทั้ง 2 แบบเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดรูปแบบวิธีสอนแบบแก้ปัญหา

1.4 การเรียนแบบสร้างแผนผังความคิด (Concept Mapping) เป็นการฝึกให้ผู้เรียน จัดกลุ่มความคิดรวบยอดของตน เพื่อให้เห็นภาพรวมของความคิด เห็นความสัมพันธ์ของความคิด รวบยอดเป็นภาพ สามารถเก็บหน่วยความจำได้ง่าย

1.5 การตั้งคำถาม (Questioning) เป็นยุทธศาสตร์การสอนที่สำคัญ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ช่วยพัฒนากระบวนการคิด การตีความ การไตร่ตรอง การถ่ายทอดความรู้ ความคิด และความเข้าใจ และสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการเรียนรู้ การคิดและการสอน

2. การศึกษาเป็นรายบุคคล (Individual Study)

การศึกษาเป็นรายบุคคล เป็นแนวทางการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนแต่ละคนปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองและฝึกทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ครูหรือผู้เรียนเป็นผู้กำหนดหัวข้อปัญหา หรือโครงการตามสาระการเรียนรู้ที่กำหนด โดยผู้เรียนต้องศึกษา วิเคราะห์ สรุปอ้างอิงและสรุปข้อความรู้บนพื้นฐานของการวิเคราะห์ และประเมินผลกระบวนการ ครูต้องใช้เทคนิคการประเมิน ในด้านการให้ข้อมูลป้อนกลับ และการตรวจแก้งาน โดยใส่ไว้ในสื่อที่ผู้เรียนใช้ หรือใช้ร่วมกันไปกับ กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน กิจกรรมที่ครูสามารถเลือกใช้ให้ผู้เรียนปฏิบัติในการศึกษาเป็นรายบุคคล มีดังนี้ รายงาน การระดมพลังสมอง การค้นคว้าอย่างอิสระ เรียงความ การแก้ปัญหา การเรียนเสริม โครงการ การตัดสินใจ ศูนย์การเรียนรู้ แบบจำลอง คู่สัญญา ชุดการเรียนรู้ การทำนิตยสาร การมอบหมายงานเป็นรายบุคคล เกม ชุดการสอน การสืบค้น คอมพิวเตอร์ ช่วยสอน

3. การจัดการเรียนการสอนที่สัมพันธ์กับเทคโนโลยี (Technology-Related Instruction) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยีประกอบด้วย

3.1 ศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center) คือวิธีการสอนที่บรรจุกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับการเรียนด้วยตนเอง ผู้เรียนสามารถทำงานด้วยสื่อที่จัดไว้ให้อย่างอิสระด้วยตนเอง เป็นคู่หรือเป็นกลุ่ม ครูสามารถแยกเนื้อหาวิชาหรือหลักสูตรออกเป็นส่วน ๆ จัดแต่ละส่วนไว้ศูนย์ต่าง ๆ เพื่อเป็นทางเลือกให้ผู้เรียนได้เลือกศึกษาตามความสนใจ ศูนย์เหล่านี้จัดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์สำหรับผู้เรียนที่จะเรียน เพราะเมื่อทำกิจกรรมที่กำหนดเสร็จ ศูนย์สามารถจัดให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียนทันที

3.2 ชุดการสอน (Instruction Package) คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้รับการออกแบบและจัดอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย เนื้อหาและวัสดุอุปกรณ์ โดยกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวได้รับการรวบรวมไว้เป็นระเบียบในกล่องเพื่อเตรียมไว้ให้ผู้เรียนได้ศึกษาจากประสบการณ์ทั้งหมด ชุดการสอนแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือชุดการสอนรายบุคคล ชุดการสอนสำหรับการเรียนเป็นกลุ่มย่อย ชุดการสอนประกอบการบรรยายของครู

3.3 คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction : CAI) วิธีสอนนี้มุ่งที่จะให้ระบบคอมพิวเตอร์ให้อยู่ในฐานะสื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอย่างมีระบบโดยใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด ในสภาพการณ์และเนื้อหาวิชาที่มีความยาวเหมาะสมกับวุฒิภาวะทางการรับรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น ผู้เรียนได้ทราบผลแห่งการทำกิจกรรมทันที และผู้เรียนได้รับประสบการณ์แห่งความสำเร็จ บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนมีหลายลักษณะ เช่น ใช้เพื่อการทดสอบ การแก้ปัญหา การสนทนา การสาธิต การสืบค้น

3.4 บทเรียนสำเร็จรูป (Programmed Text) เป็นวิธีสอนที่ให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสามารถของตน ด้วยการทำกิจกรรมตามลำดับขั้นที่ละขั้น โดยได้รับผลติชมทันที ก้าวหน้าไปตามความสามารถและความสะดวกของแต่ละบุคคล

4. การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นการปฏิสัมพันธ์ (Interactive Instruction)

เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางวิธีหนึ่ง เน้นการอภิปราย การแบ่งปันความรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การถาม-ตอบ และการทำงานกลุ่มย่อยแบบร่วมมือกันเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีปฏิริยาและตอบสนองต่อความรู้ ประสบการณ์ และความคิดเห็นของครูและเพื่อน ๆ ผู้เรียนจะได้ฝึกการจัดระบบความคิด การโต้แย้งอย่างมีเหตุผล และการพัฒนาทักษะทางสังคม กิจกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นการปฏิสัมพันธ์

ประกอบด้วย การอภิปราย คู่คิด การระดมพลังสมอง Buzzing กระบวนการแก้ปัญหา กลุ่มตัว การฝึกปฏิบัติ กลุ่มเอกฉันท์

4.1 การอภิปราย เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะการวิเคราะห์ และการตีความของผู้เรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าของการแสดงความคิดเห็น และตระหนักในคุณค่าของบทบาทกลุ่มที่มีผลต่อประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเองและผู้อื่น

4.2 คู่คิด (Think-Pair-Share) เป็นการสอนที่ครูตั้งประเด็น หรือโจทย์คำถามแล้วให้ผู้เรียนคิดหาคำตอบด้วยตนเองสัก 1-2 นาที จากนั้นให้ผู้เรียนจับคู่กับเพื่อนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ถัดกันเล่าความคิดหรือคำตอบของตนให้คู่ฟัง จนได้ข้อสรุปที่เห็นพ้องกัน แล้วให้แต่ละคู่ไปเล่าให้ผู้อื่น ฟัง 2-3 คู่ ฟัง หรือครูอาจสุ่มบางคู่มารายงานหน้าชั้น

4.3 การระดมพลังสมอง (Brainstorming) เป็นวิธีการสอนที่กระตุ้นผู้เรียนให้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น จุดมุ่งหมายคือ สร้างความคิดจำนวนมาก ๆ เพื่อตัดสินคุณค่าหรือแสดงความหมายด้วยความเข้าใจว่าอาจนำประเด็นนี้มาศึกษากันจริงจังกายหลัง การระดมพลังสมองจะช่วยลดความกดดันเพราะไม่ต้องหาคำตอบที่ถูกต้องทันทีแต่จะปล่อยให้ผู้เรียนแสดงศักยภาพของตน ส่งเสริมการแสดงออกที่อิสระ และนำไปสู่การแก้ปัญหาที่หาคำตอบไม่ได้

4.4 Buzzing เป็นเทคนิคการแบ่งกลุ่มเร็ว ๆ ง่าย ๆ ตามสถานการณ์เพื่อค้นหา คำตอบของปัญหา โดยครูเสนอประเด็นให้กลุ่มอภิปรายและแสดงความเห็นในเชิงสนับสนุนหรือคัดค้านข้อคำตอบ ที่เป็นไปได้ทุกคำตอบ และได้ความเห็นที่เป็นเอกฉันท์ในเวลาประมาณ 5-10 นาที

4.5 กระบวนการแก้ปัญหา เป็นการสอนที่ให้สมาชิกกลุ่มค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ผู้เข้าร่วมในกระบวนการจะนิยามปัญหา ระดมพลังสมองเพื่อหาสาเหตุของปัญหา เลือกสาเหตุที่สำคัญมากที่สุด ระดมพลังสมองเพื่อหาทางแก้ไข กำหนดทางเลือกต่าง ๆ พร้อมด้วยเหตุผลที่สนับสนุนหรือคัดค้าน เลือกทางที่ดีที่สุดและตัดสินใจว่าจะนำไปใช้เมื่อไรอย่างไร

4.6 กลุ่มตัว เป็นวิธีการสอนเพื่อช่วยผู้เรียนที่ต้องการทบทวนหรือเรียนเพิ่มเติม หรือผู้ที่ต้องการได้ประโยชน์จากการเรียนเสริม ผู้นำกลุ่มอาจเป็นครูหรือผู้เรียนก็ได้

4.7 การฝึกปฏิบัติ การ เช่น การสอนแบบทดลอง โครงการ หรือการปฏิบัติ เป็นการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลองปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ใหม่ และค้นพบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง

4.8 กลุ่มเอกฉันท์ 1-3-6 วิธีการสอนนี้ผู้เรียนจะบันทึกความคิดเห็นส่วนตัวของตนที่มีต่อประเด็นปัญหาที่กำหนด แล้วไปรวมกลุ่ม 3 คน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาข้อตกลงเกี่ยวกับความคิดเห็น ถัดจากนั้นกลุ่ม 3 คน 2 กลุ่ม จะมารวมกันเพื่อหาข้อตกลงของกลุ่มอีกครั้ง ก่อนรายงานหน้าชั้น

5. การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Instruction)

เป็นวิธีการส่งเสริมการรับรู้จากประสบการณ์ และการสะท้อนความคิดเห็นที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านเทคนิควิธีการปฏิบัติของผู้เรียนแต่ละบุคคล และกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนจะได้ตรวจสอบการเรียนรู้ของตน และได้รับประสบการณ์ด้านอารมณ์ความรู้สึกที่จะนำมาปรับความรู้สึก เจตคติ และค่านิยมของตน เทคนิควิธีสอนที่จัดเป็นการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ประกอบด้วย

5.1 เกม (Game) เป็นวิธีที่ผู้สอนจะสร้างสถานการณ์สมมติขึ้นให้ผู้เล่น ภายใต้ข้อตกลงหรือกติกาบางอย่างที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องตัดสินใจทำอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะมีผลออกมาในรูปของการแพ้การชนะ วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ นอกจากนั้นยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานในการเรียนการสอนด้วย

5.2 กรณีตัวอย่าง (Case Study) เป็นวิธีสอน ซึ่งใช้กรณีหรือ เรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง ๆ มาดัดแปลง และให้เป็นตัวอย่างในการเรียน ให้ศึกษา วิเคราะห์ และอภิปรายกันเพื่อสร้างความเข้าใจ และฝึกฝนหาทางแก้ปัญหา นั้น วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดและพิจารณาข้อมูลที่ได้รับอย่างถี่ถ้วนการอภิปรายจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน การนำเอากรณีต่าง ๆ ซึ่งคล้ายคลึงกับชีวิตจริงมาใช้ จะช่วยให้การเรียนการสอนมีลักษณะใกล้เคียงกับความจริง และช่วยให้การเรียนการสอนมีความหมายต่อผู้เรียนมากขึ้น

5.3 สถานการณ์จำลอง (Simulation) คือการจำลองสถานการณ์จริง หรือ สร้างเสริมสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงแล้วให้ผู้เรียนเข้าไปอยู่ในสถานการณ์นั้น และมีปฏิริยาโต้ตอบกัน วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทดลองแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งในสถานการณ์จริงผู้เรียนอาจจะไม่กล้าแสดง เพราะอาจจะเป็นการเสี่ยงต่อผลที่ได้รับจนเกินไป

5.4 ละคร (Acting or Dramatization) คือวิธีการที่ให้ผู้เรียนได้ทดลองแสดงบทบาทตามบทที่เขียน หรือกำหนดไว้ให้ โดยผู้แสดงจะต้องพยายามแสดงให้สมบทบาทที่กำหนดไว้ โดยไม่นำเอาบุคลิกภาพและความรู้สึกนึกคิดของตนเองเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง อันจะมีส่วนให้เกิดผลเสียต่อการแสดงบทบาทนั้นๆวิธีการนี้เป็นวิธีที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในการที่จะเข้าใจ

ในความรู้สึก เหตุผล และพฤติกรรมของผู้อื่น ซึ่งความเข้าใจนี้มีส่วนเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจ นอกจากนั้นการที่ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงละครร่วมกัน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกประทับใจในการเรียนรู้ร่วมกันและได้ฝึกการทำงานร่วมกันด้วย

5.5 บทบาทสมมติ (Role-Play) วิธีการนี้มีลักษณะเป็นสถานการณ์สมมติเช่นเดียวกับเกม แต่มีการกำหนดบทบาทผู้เล่นในสถานการณ์ที่สมมติขึ้น แล้วให้ผู้เรียนเข้าสวมบทบาทนั้นและแสดงออกตามธรรมชาติ โดยอาศัยบุคลิกภาพ ประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิดของตนเองเป็นหลัก ดังนั้น วิธีการนี้มีส่วนช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาวิเคราะห์ถึงความรู้สึกและพฤติกรรมของตนอย่างลึกซึ้งและยังเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนให้น่าสนใจและน่าติดตามอีกด้วย

6. การเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

การเรียนแบบร่วมมือเป็นวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้แก่ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ ความสามารถแตกต่างกัน โดยที่แต่ละคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้ และในความสำเร็จของกลุ่มเทคนิคที่ใช้ในการเรียนแบบร่วมมือ มีดังนี้

6.1 ปริศนาความคิด (Jigsaw) เป็นเทคนิคที่พัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมความร่วมมือและการถ่ายทอดความรู้ระหว่างเพื่อนในกลุ่ม เทคนิคนี้ใช้กันมากในรายวิชาที่ผู้เรียนต้องเรียนเนื้อหาวิชาจากตำราเรียน (เช่น สังคมศึกษา ภาษาไทย) ขั้นตอนกิจกรรมประกอบด้วย ครูแบ่งเนื้อหาที่จะเรียนออกเป็นหัวข้อย่อย ๆ ให้เท่ากับจำนวนสมาชิกกลุ่ม จัดกลุ่มผู้เรียนโดยให้มีความสามารถคละกัน เรียกว่า กลุ่มบ้าน (Home Groups) แล้วมอบหมายให้สมาชิกแต่ละคนศึกษาหัวข้อที่ต่างกัน ผู้เรียนที่ได้รับหัวข้อเดียวกันจากแต่ละกลุ่มมานั่งด้วยกันเพื่อทำงาน และศึกษาร่วมกันในหัวข้อดังกล่าว เรียกว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Expert Groups) สมาชิกแต่ละคนออกจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลับไปกลุ่มเดิมของตนผลัดกันอธิบายเพื่อถ่ายทอดความรู้ที่ตนศึกษาให้เพื่อนฟังจนครบทุกหัวข้อ และขั้นตอนสุดท้ายครูทดสอบเนื้อหาที่ศึกษาแล้วให้คะแนนรายบุคคล

6.2 ปริศนาความคิด 2 (Jigsaw II) เป็นเทคนิคที่พัฒนาขึ้นจากเทคนิคเดิม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนช่วยเหลือกันและพึ่งพากันในกลุ่มมากขึ้น กระบวนการของ Jigsaw II เหมือนเดิมทุกประการเพียงแต่ในช่วงของการประเมินผล ครูจะนำคะแนนทุกคนในกลุ่มมาร่วมกันเป็นคะแนนกลุ่ม กลุ่มที่ได้คะแนนรวมหรือค่าเฉลี่ยสูงสุด จะติดประกาศไว้ที่ป้ายประกาศของห้อง

6.3 Teams-Games-Tournaments (TGT) เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนในจุดประสงค์ที่ต้องการให้กลุ่มผู้เรียนได้ศึกษาประเด็น หรือปัญหาที่มีคำตอบถูกต้องเพียงคำตอบเดียว หรือมีคำตอบถูกต้องถูกที่ชัดเจน ขั้นตอนของกิจกรรมประกอบด้วย

- 1) ครูนำเสนอบทเรียนหรือข้อความรู้ใหม่แก่ผู้เรียน
- 2) แบ่งกลุ่มนักเรียนโดยจัดให้แต่ละความสามารถและเพศ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิก 4-5คน กลุ่มเหล่านี้จะศึกษาบททวนเนื้อหาข้อความรู้ที่ครูนำเสนอ สมาชิกที่มีความสามารถสูงจะช่วยคนที่ด้อยกว่า
- 3) จัดการแข่งขันโดยจัดโต๊ะแข่งขันและทีมแข่งขัน (Tournament Teams) ที่มีตัวแทนของแต่ละกลุ่มร่วมแข่งขันกันตามรูปแบบและกติกาที่กำหนด คำถามที่ใช้ในการแข่งขันเกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียนมา
- 4) ให้คะแนนการแข่งขัน โดยจัดลำดับคะแนนผลการแข่งขันในแต่ละโต๊ะ แล้วผู้เล่นจะกลับเข้ากลุ่มเดิมของตน
- 5) นำคะแนนการแข่งขันของแต่ละคนมารวมกันเป็นคะแนนของทีม ทีมที่ได้คะแนนรวมสูงสุดจะเป็นทีมชนะ

6.4 Student Teams and Achievement Divisions (STAD) เทคนิคนี้พัฒนาเดิมจากเทคนิค TGT แต่จะให้การทดสอบรายบุคคลแทนการแข่งขัน มีขั้นตอนกิจกรรมดังนี้

- 1) ครูนำเสนอประเด็นหรือเนื้อหาใหม่ โดยอาจนำเสนอด้วยสื่อที่น่าสนใจใช้การสอนโดยตรงหรือตั้งประเด็นให้ผู้เรียนอภิปราย
- 2) จัดผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4-5 คน ให้สมาชิกมีความสามารถละกันมีทั้งความสามารถสูง ปานกลางและต่ำ
- 3) แต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษาบททวนเนื้อหาที่ครูนำเสนอจนเข้าใจ
- 4) ผู้เรียนทุกคนในกลุ่มทำแบบทดสอบ (Quiz) เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียน
- 5) ตรวจคำตอบของผู้เรียนนำคะแนนของสมาชิกทุกคนในกลุ่มมารวมกันเป็นคะแนนกลุ่ม
- 6) กลุ่มที่ได้คะแนนรวมสูงสุด (ในกรณีที่แต่ละกลุ่มมีจำนวนสมาชิกไม่เท่ากัน ให้ใช้คะแนนเฉลี่ยแทนคะแนนรวม) จะได้รับคำชมเชย โดยอาจติดประกาศไว้ที่บอร์ด หรือป้ายนิเทศของห้องเรียน

6.5 Team Assisted Individualization (TAI) กิจกรรมนี้เน้นการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละบุคคลมากกว่าการเรียนรู้ในลักษณะกลุ่มเหมาะสำหรับการสอนคณิตศาสตร์ การจัดกลุ่มผู้เรียนจะคล้ายกับเทคนิค STAD และ TGT แต่ในเทคนิคนี้ ผู้เรียนแต่ละคนจะเรียนรู้และทำงานตามระดับความสามารถของตน เมื่อทำงานในส่วนของตนเสร็จแล้วจึงจะไปจับคู่หรือเข้ากลุ่มทำงาน ขั้นตอนของกิจกรรมประกอบด้วย

- 1) จัดผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แบบละความสามารถกลุ่มละ 2-4 คน
- 2) ผู้เรียนทบทวนสิ่งที่เรียนมาแล้ว หรือศึกษาประเด็น/เนื้อหาใหม่ โดยการอภิปรายสรุปข้อความรู้ หรือถามตอบ
- 3) ผู้เรียนแต่ละคนทำใบงานที่ 1 แล้วจับคู่กันภายในกลุ่มของตนเพื่อแลกเปลี่ยนกันตรวจใบงานที่ 1 เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และอธิบายข้อสงสัยและข้อผิดพลาดของคู่ตนเอง หากผู้เรียนคู่ใดทำใบงานที่ 1 ได้ถูกต้องร้อยละ 75 ขึ้นไป ให้ทำใบงานชุดที่ 2 แต่หากคนใดคนหนึ่งหรือทั้งคู่ได้คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 75 ให้ผู้เรียนทั้งคู่ทำใบงานชุดที่ 3 หรือ 4 จนกว่าจะทำได้ถูกต้องร้อยละ 75 ขึ้นไปจึงจะผ่านได้
- 4) ผู้เรียนทุกคนทำการทดสอบ (Quiz)
- 5) นำคะแนนผลการทดสอบของแต่ละคนมารวมกันเป็น คะแนนกลุ่ม หรือใช้คะแนนเฉลี่ย (กรณีจำนวนคนแต่ละกลุ่มไม่เท่ากัน)
- 6) กลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุดได้รับรางวัลหรือติดประกาศชมเชย

6.6 Group Investigation (GI) เป็นเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือที่สำคัญอีกเทคนิคหนึ่ง เป็นการจัดกลุ่มผู้เรียนเพื่อเตรียมการทำโครงงานกลุ่มหรือทำงานที่ครอบคลุมหมายก่อนใช้เทคนิคนี้ครูควรฝึกทักษะการสื่อสารและทักษะทางสังคมให้แก่ผู้เรียนก่อน เทคนิคนี้เหมาะสำหรับการสืบค้นความรู้หรือแก้ปัญหาเพื่อหาคำตอบในประเด็นหรือหัวข้อที่สนใจ เช่น การเรียนในวิชาชีววิทยา หรือ สิ่งแวดล้อม ขั้นตอนการเรียนรู้ประกอบด้วย

- 1) ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปราย ทบทวนเนื้อหาหรือประเด็นที่กำหนด
- 2) แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ละความสามารถกลุ่มละ 2-4 คน
- 3) แบ่งเรื่องที่จะศึกษาเป็นหัวข้อย่อย แต่ละหัวข้อจะเป็นใบงานที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 เป็นต้น
- 4) ผู้เรียนแต่ละกลุ่มเลือกทำหนึ่งหัวข้อ (ใบงานเพียงใบเดียว) โดยให้นักเรียนที่เรียนอ่อนในกลุ่มเลือกหัวข้อที่จะศึกษาก่อนหรือให้ผู้เรียนในกลุ่มแบ่งกันหาคำตอบตามใบงาน แล้วนำคำตอบทั้งหมดมารวมกันเป็นคำตอบที่สมบูรณ์

5) ผู้เรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายเรื่องจากใบงานที่ศึกษาจนเป็นที่เข้าใจของคนในกลุ่ม

6) ให้แต่ละกลุ่มรายงานผลการศึกษาโดยเริ่มจากกลุ่มที่ทำใบงานที่ 1 จนถึงใบงานสุดท้าย แล้วชมเชยกลุ่มที่ทำงานได้ถูกต้องที่สุด

6.7 Learning Together (LT) วิธีนี้เป็นวิธีที่เหมาะสมกับการสอนวิชาที่มีโจทย์ปัญหา การคำนวณหรือการฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการ โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) ครูและนักเรียน อภิปรายสรุปเนื้อหาที่เรียนในคาบที่แล้ว
- 2) แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มละความสามารถกัน กลุ่มละ 4-5 คน
- 3) ครูแจกใบงานกลุ่มละ 1 แผ่น
- 4) แบ่งหน้าที่ของผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่มดังนี้ ให้คนที่ 1 อ่านคำสั่งหรือขั้นตอนในการดำเนินงาน คนที่ 2 ฟังขั้นตอนและจดบันทึก คนที่ 3 อ่านคำถามและหาคำตอบ คนที่ 4 ตรวจสอบคำตอบ (ข้อมูล) แต่ละกลุ่มส่งกระดาษคำตอบเพียงแผ่นเดียวหรือส่งงาน 1 ชิ้น ผลงานที่เสร็จและส่ง เป็นผลงานที่ทุกคนในกลุ่มยอมรับซึ่งทุกคนในกลุ่มจะได้คะแนนเท่ากัน

5) ปิดประกาศชมเชยกลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุด

6.8 Numbered Heads Together (NHT) เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการทบทวนหรือตรวจสอบความเข้าใจ ขั้นตอนการเรียนรู้ประกอบด้วย

- 1) เตรียมประเด็นปัญหา/ข้อคำถามที่จะให้ผู้เรียนศึกษา
- 2) แบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มละ 4 คน ประกอบด้วยผู้เรียนเก่งหนึ่งคน ผู้เรียนปานกลางสองคน ผู้เรียนอ่อนหนึ่งคน แต่ละคนมีหมายเลขประจำตัว
- 3) ถามคำถาม/มอบหมายงานให้ทำ
- 4) ให้ผู้เรียนอภิปรายในกลุ่มย่อยจนมั่นใจว่าสมาชิกในกลุ่มทุกคนเข้าใจ

คำตอบ

5) ครูถามคำถามในประเด็นที่กำหนดโดยเรียกหมายเลขประจำตัวผู้เรียนคนใดคนหนึ่งในกลุ่มให้ตอบ

6) ให้คำชมเชยกลุ่มที่ สมาชิกในกลุ่มตอบคำถามได้มากที่สุด ผู้เรียนทุกคนตรวจสอบความถูกต้องของข้อคำตอบที่ตนและกลุ่มร่วมกันศึกษา ชักถาม ทำความเข้าใจข้อคำตอบจนกระจ่างชัดเจน

6.9 Co-op Co-op เป็นเทคนิคที่เน้นการร่วมกันทำงาน โดยสมาชิกของกลุ่มที่มีความสามารถและถนัดต่างกันได้แสดงบทบาทหน้าที่ที่ตนถนัดเต็มที่ ผู้เรียนเก่งได้ช่วยเหลือเพื่อนที่เรียนอ่อน เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการคิดระดับสูงทั้งการวิเคราะห์และสังเคราะห์ สมาชิกนำผลงานมารวมกันเป็นงานกลุ่ม และช่วยกันประเมินผล

7. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางประกอบด้วย หลักการเรียนรู้พื้นฐาน 2 อย่าง คือ

การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์ของผู้เรียน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ท้าทายและต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้เชิงรุก คือผู้เรียนต้องทำกิจกรรมตลอดเวลา มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับผู้สอน และเป็นการเรียนรู้ที่อาศัยการสื่อสารทุกรูปแบบ ซึ่งเอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์ และสังเคราะห์การเรียนรู้

การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group Process) เป็นวิธีการที่ให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนและแบ่งปันประสบการณ์ ได้สะท้อนความคิดและอภิปราย ได้สรุปความคิดรวบยอด ตลอดจนได้ทดลองหรือประยุกต์แนวคิด กระบวนการกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมสูงสุด และทำให้บรรลุผลงานสูงสุด

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีองค์ประกอบอยู่ 4 ประการคือ

1) ประสบการณ์ (Experience) เป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมของตนออกมาใช้ในการเรียนและแบ่งปันประสบการณ์กับเพื่อน ๆ

2) การสะท้อนความคิดและอภิปราย (Reflect and Discussion) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งครูผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดประเด็นวิเคราะห์วิจารณ์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้น ผลการสะท้อนความคิดเห็นหรือการอภิปราย จะทำให้ได้ข้อสรุปที่ หลากหลาย ผู้เรียนได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม

3) ความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด (Understanding and Conceptualization) เป็นขั้นตอนการสร้าง ความเข้าใจและนำไปสู่ความคิดรวบยอด อาจจะเกิดขึ้นโดยผู้เรียนเป็นฝ่ายริเริ่มแล้วครูช่วยเติมแต่งให้สมบูรณ์ หรือครูนำทางแล้วผู้เรียนสานต่อจนเป็นความคิดรวบยอด

4) การทดลองหรือประยุกต์แนวคิด (Experiment or Application) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนนำเอาการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นไปประยุกต์ใช้จนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติของผู้เรียนเอง

8. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

เป็นการนำเอาความรู้สาขาวิชาต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันมาผสมผสานกัน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเกิดประโยชน์สูงสุด จะเน้นองค์รวมของเนื้อหา มากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละรายวิชาและเน้นที่การสร้างความรู้ของผู้เรียนมากกว่าการให้เนื้อหาโดยตัวครู วิธีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่สำคัญได้แก่ การเรียนการสอนแบบ Storyline Method

8.1 การเรียนการสอนแบบ Storyline Method เป็นวิธีการสอนที่ใช้การผูกเรื่องแต่ละตอนให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเรียงลำดับเหตุการณ์ หรือที่เรียกว่า กำหนดเส้นทางเดินเรื่อง (Topic Line) เริ่มจากการใช้คำถามหลักเป็นจุดเริ่มต้นให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสร้างความรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ตามสภาพจริงที่มีการบูรณาการระหว่างวิชา โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนทุกด้าน ขั้นตอนของ Storyline Method มีดังนี้

- 1) การสังเคราะห์และวิเคราะห์เนื้อหาของรายวิชากลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์แล้วกำหนดองค์รวมแห่งองค์ความรู้ที่พึงประสงค์ไว้ชัดเจนในรูปของหัวเรื่อง
- 2) เขียนแผนการสอนโดยใช้เส้นทางการเดินเรื่อง (Topic Line) ของ Storyline Method เป็นกรอบในการเขียน โดยมีหัวเรื่องเป็นตัวกำหนดเนื้อหา
- 3) กำหนดเส้นทางการเดินเรื่องให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง

สรุปแล้วเทคนิควิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางสามารถจำแนกได้ดังนี้คือ

1. เทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนทางอ้อม 2. เทคนิควิธีการจัดการศึกษาเป็นรายบุคคล
 3. เทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประกอบ 4. เทคนิควิธีการสอนที่เน้นกระบวนการกลุ่ม และ 5. เทคนิควิธีการสอนแบบผสมผสาน
- ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะสอบถามการเลือกใช้เทคนิควิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูสังคมศึกษา ทุกเทคนิควิธีการสอนตามการจำแนกของ วัฒนาพร ระเบียบทุกซ์ (2542, หน้า 15-52)

สื่อการเรียนการสอนและการเลือกใช้

สื่อการสอน เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การสอนมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนการสอน เรียนได้ง่ายและจำบทเรียนได้ดียิ่งขึ้นและช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติให้บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนการสอนได้ดีหรือเร็วขึ้น การแบ่งประเภทของสื่อการเรียนการสอน

กิติมา ปรีดีดิลก (2532, หน้า 68) ได้แยกประเภทสื่อการสอนเป็น 3 พวกคือ

1. เครื่องมือหรืออุปกรณ์ (Hardware) บางที่เรียกสื่อประเภทหนัก ได้แก่ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องเล่นจานเสียง วิทยุ โทรทัศน์ วีดีโอ ฯลฯ
2. วัสดุ (Software) บางที่เรียกสื่อประเภทเบา ได้แก่ फिल्मภาพยนตร์ ม้วนเทปประกอบเสียง รายการวิทยุ หนังสือเรียน ของจริง หุ่นจำลอง แผนที่ แผนภูมิ ลูกโลก รูปภาพ ป้ายนิเทศ ฯลฯ

3. เทคนิคหรือวิธีการ (Technique or Method) ได้แก่ เทคนิคในการเรียนแบบการแสดง การละเล่นละครหุ่น การสาธิตกรรมวิธี การศึกษานอกสถานที่ การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542, หน้า 117-118) ได้แบ่งสื่อการเรียนการสอนออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. ประเภทวัสดุ ได้แก่ ซอล์ก สี่ แผนภาพ แผนภูมิ ภาพถ่าย สไลด์ แถบบันทึกภาพและเสียง ฯลฯ
2. ประเภทอุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องฉายภาพยนตร์ กล้องถ่ายรูป วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ ฯลฯ
3. ประเภทสิ่งพิมพ์ ได้แก่ เอกสารตำราเรียน แบบเรียน แบบฝึกหัด ใบความรู้ ชุดการเรียนรู้ วารสาร หนังสือพิมพ์ ฯลฯ
4. ประเภทเทคนิควิธี ได้แก่ วิธีการสอนแบบต่าง ๆ

การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

เนื่องจากสื่อการสอนมีมากมายหลายประเภท ครูจึงต้องรู้จักพิจารณาเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมเพื่อให้การสอนบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

กิติมา ปรีดีดิลก (2532, หน้า 69) ได้ให้หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกใช้สื่อการสอน ดังนี้

1. เลือกสื่อการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน
2. เลือกสื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา
3. เลือกสื่อให้เหมาะสมกับเทคนิคและวิธีการสอน
4. เลือกสื่อให้เหมาะสมกับวัยและความสนใจของผู้เรียน
5. เลือกสื่อให้เหมาะสมกับเครื่องมือและสิ่งอำนวยความสะดวก

6. เลือกสื่อที่พหุหาได้และคำนึงถึงความสะดวกในการนำไปใช้ ไม่จำเป็นต้องใช้สื่อราคาแพง

7. เลือกโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

โรนอลด์ เอช.แอนเดอร์ (Anderson, อ้างใน รัชนิกร ทองสุคติ, 2543, หน้า 25-26) ได้กำหนดขั้นตอนในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนไว้ 6 ขั้นตอนด้วยกันดังนี้

1. ข้อมูลหรือการสอน (Information or Instruction) ผู้สอนควรที่จะกำหนดวิธีสอนหรือกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ก่อนว่าจะดำเนินการเรียนการสอนอย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้ใช้เป็นข้อกำหนดว่าจะเลือกข้อมูลและใช้สื่ออย่างไรจึงจะเหมาะสม

2. ขั้นตอนตัดสินใจเลือกวิธีถ่ายทอด (Transmission method) ผู้สอนต้องพิจารณาถึงบุคลิกภาพของผู้สอน และเนื้อหา ว่าผู้สอนเหมาะสมกับวิธีการสอนและเนื้อหาเพียงใดซึ่งถ้าเลือกในลักษณะที่จะใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน สื่อก็จะมีบทบาทเป็นอุปกรณ์การสอน (Instructional Aids) ถ้าเลือกสื่อหรืออุปกรณ์ในลักษณะเป็นตัวเชื่อมหรือนำข้อมูลระหว่างผู้เรียนผู้สอน บทบาทในการใช้สื่อก็ย่อมแตกต่างกันออกไป

3. พิจารณาลักษณะเฉพาะของบทเรียน (Lesson Characteristic) หมายถึงการพิจารณาว่าบทเรียนที่จะใช้กับข้อมูลสื่อการเรียนการสอนนั้น จะทำให้เกิดผลการเรียนรู้ในลักษณะใดและด้านใด เช่น บทเรียนจะสอนให้เกิดกระบวนการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจะเน้นพิสัย (Domains) ด้านสติปัญญา คุณลักษณะด้านจิตใจหรือด้านทักษะปฏิบัติ เป็นต้น

4. เลือกระดับของสื่อ (Class of Media) ในการเลือกใช้สื่อและนวัตกรรมการเรียนการสอนควรพิจารณาว่า สื่อหรือนวัตกรรมชนิดนั้นมีผลต่อการเรียนรู้ในระดับใด

5. ตรวจสอบความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของการเลือกข้อมูลหรือสื่อ หลังจากผู้สอนตัดสินใจเลือกใช้ข้อมูลสื่อชนิดใดแล้ว ควรจะได้พิจารณาอีกครั้งเกี่ยวกับผลที่จะได้รับการใช้ และความเหมาะสมในทุก ๆ ด้านเพื่อความแน่ใจ ถ้าคิดว่าอาจเกิดปัญหาก็คงกลับไปทบทวนในการเลือกใหม่

6. การพัฒนาและการทดสอบสื่อการเรียนการสอน เมื่อได้ตรวจสอบความเหมาะสมของสื่อที่ตัดสินใจเลือกใช้แล้ว ผู้สอนควรจะได้พิจารณาหาแนวทางในการที่จะประเมินผลการใช้และนำข้อมูลย้อนกลับมาพัฒนาสื่อและข้อมูลให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

กรมวิชาการ (2533, หน้า 4- 8) ได้เสนอแนวทางในการใช้สื่อการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ ว่าครูผู้สอนควรปฏิบัติดังนี้คือ

1. วิเคราะห์หลักสูตร ครูผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจกับแนวคิด จุดหมาย หลักการและโครงสร้างของหลักสูตรให้เข้าใจถ่องแท้ เพื่อจะได้มองเห็นทิศทางของหลักสูตร และมีแนวคิดพื้นฐานในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้ถูกต้องตามแนวทางที่หลักสูตรมุ่งหวัง รวมทั้งการศึกษาจุดประสงค์ และคำอธิบายรายวิชาเพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. ศึกษาเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากเอกสารคู่มือหลักสูตร คู่มือการสอน แผนการสอน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิควิธีการสอน วิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจบทเรียน ซึ่งการศึกษาดังกล่าวจะช่วยให้การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนของครูสัมฤทธิ์ผลตามต้องการยิ่งขึ้น

3. กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ สิ่งที่ผู้สอนควรคำนึงเกี่ยวกับการกำหนดสื่อการเรียนการสอน ก็คือ ควรเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างหลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า หาความกระจ่างได้ด้วยตนเอง และช่วยให้เรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว

4. ประเมินสื่อการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการใช้สื่อในการเรียนการสอน

การใช้สื่อในการเรียนการสอน

รัชนีกร ทองสุขดี (2543, หน้า 31) ได้กล่าวถึงวิธีการใช้สื่อในการเรียนการสอนดังนี้คือ

1. ใช้เป็นบทนำเพื่อสร้างความสนใจผู้เรียนในขั้นนำเข้าสู่บทเรียน
2. ใช้อธิบายบทเรียน เป็นการใช้สื่อการเรียนการสอนประกอบการอธิบายเนื้อหาวิชาที่สอน
3. ใช้ช่วยขยายความรู้ เป็นการช่วยสร้างเสริมความรู้ และประสบการณ์ให้กว้างขวาง ยิ่งไปกว่าที่เรียนในชั้นเรียนปกติ เช่นอาจให้ผู้เรียนชมสไลด์หรือวิดีโอเกี่ยวกับประเพณีทั้งในประเทศและต่างประเทศ
4. ใช้ช่วยสรุปเนื้อหาวิชาที่เรียน
5. ใช้ทดสอบความรู้ของผู้เรียน

การจัดหาสื่อการเรียนการสอน

ศิริพงศ์ พยอมแย้ม (อ้างในรัชนิกร ทองสุชาติ, 2543, หน้า 26-27) ได้กล่าวถึงวิธีการจัดหาสื่อการเรียนการสอนว่ามีวิธีดังนี้คือ

1. การขอบริจาค แหล่งที่ขอบริจาคสื่อเหล่านั้นอาจมีหลายแหล่งเช่น วัสดุเหลือใช้จากโรงงานอุตสาหกรรม หน่วยงานราชการ หรือเอกชนทั่ว ๆ ไป
2. การขอยืม ผู้สอนอาจขอยืมสื่อจากหน่วยงานที่ทำหน้าที่ให้บริการเพื่อการศึกษาของทางราชการ มูลนิธิ เอกชน หรือสำนักข่าวสารของสถานทูตต่างประเทศ เป็นต้น
3. การจัดซื้อ การจัดซื้อนั้นก็มีความจำเป็นเพราะว่าสื่อและนวัตกรรมบางอย่างผลิตเองไม่ได้ อย่างไรก็ตามก็ควรยึดหลักการประหยัดงบประมาณ และการช่วยตัวเองให้มากที่สุด และในการจัดซื้อนั้นก็ต้องเตรียมจัดทำโครงการการจัดหางบประมาณ และคุณลักษณะเฉพาะของสิ่งที่จะซื้อให้พร้อม และครบถ้วนที่สุดมิฉะนั้นอาจเกิดปัญหาภายหลังได้
4. การผลิตขึ้นใช้เอง วิธีการนี้น่าจะเป็นวิธีการที่ดี เพราะจะประหยัดงบประมาณ และผู้สอนจะได้ใช้สื่อที่ตรงกับความต้องการในการสอนมากที่สุด และเป็นการส่งเสริมให้ภาพรวมของการศึกษาของประเทศสามารถยืนอยู่บนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรของตนเองด้วย

ดังนั้นสื่อการเรียนการสอนจึงอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภทด้วยกันคือ สื่อประเภทวัสดุ อุปกรณ์ สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ และสื่อประเภทเทคนิควิธีการ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้ในทุกขั้นตอนของการเรียนการสอน แต่การใช้สื่อการเรียนการสอนนั้นครูจะต้องมีความรู้ในการใช้สื่อ ต้องวิเคราะห์ หลักสูตร ศึกษาข้อมูลการใช้และประเมินสื่อการเรียนการสอนเมื่อใช้แล้ว ตลอดจนรู้จักวิธีการจัดหาสื่อการเรียนการสอน และต้องพิจารณาอย่างรอบคอบในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหา จุดมุ่งหมายของหลักสูตรการสอน ความพร้อมของผู้เรียน และสอดคล้องกับวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ได้อย่างรวดเร็ว และเพื่อให้สื่อการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่ช่วยอำนวยความสะดวกต่อการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลการเรียนเป็นกระบวนการตรวจสอบว่า การจัดการเรียนการสอน บรรลุผลเพียงไรผลที่ได้จะเป็นข้อมูลสำหรับครูและผู้บริหารโรงเรียนนำไปพิจารณาปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่องและจุดอ่อนด้านต่าง ๆ การวัดและประเมินผลจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นในกระบวนการเรียน การสอน (สุวัช เกียรติมนรัตน์, 2538, หน้า 44)

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542, หน้า 53-61) ได้เสนอวิธีการวัดและประเมินผลที่ สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น ศูนย์กลางว่า คือ การประเมิน ตามสภาพจริง (Authentic Assessment) การประเมินภาคปฏิบัติ (Performance Assessment) และการประเมินจากแฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) ซึ่งมีสาระดังนี้

1. การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment)

เป็นการประเมินเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ ความคิด พฤติกรรม วิธีการ ปฏิบัติ และผลการปฏิบัติของผู้เรียน วิธีที่ใช้ประเมิน ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ บันทึก จากผู้เกี่ยวข้อง แบบทดสอบวัดความสามารถจริง การรายงานตนเอง และแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) การประเมินจากสภาพจริงมีลักษณะที่สำคัญคือ

1.1 เป็นการประเมินที่กระทำไปพร้อม ๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและ การเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสามารถทำได้ตลอดเวลาทุกสถานการณ์ ทั้งที่โรงเรียน บ้านและชุมชน

1.2 เป็นการประเมินที่เน้นพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้เรียนที่แสดงออกมาจริง ๆ

1.3 เน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างเด่นชัด และให้ความสำคัญกับการพัฒนา จุดเด่นของผู้เรียน

1.4 เน้นการประเมินตนเองของผู้เรียน

1.5 ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสถานการณ์ที่เป็นชีวิตจริง

1.6 ใช้ข้อมูลที่หลากหลาย มีการเก็บข้อมูลระหว่างการปฏิบัติในทุกด้าน ทั้งที่ โรงเรียน บ้าน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง

1.7 เน้นคุณภาพของผลงานที่ผู้เรียนสร้างขึ้นซึ่งเป็นผลจากการบูรณาการความรู้ ความสามารถหลาย ๆ ด้านของผู้เรียน

1.8 เน้นการวัดความสามารถในการคิดระดับสูง เช่น การวิเคราะห์ การสังเคราะห์

1.9 ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์เชิงบวก มีการชื่นชม ส่งเสริม และอำนวยความสะดวก ในการเรียนรู้ของผู้เรียน และผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข

1.10 เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง

จากลักษณะการประเมินตามสภาพจริง จะเห็นได้ว่าเป็นการประเมินที่เน้นการประเมินภาคปฏิบัติ (Performance Assessment) โดยมีแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) เป็นนวัตกรรมการประเมินที่สำคัญ และส่งเสริมสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2. การประเมินภาคปฏิบัติ (Performance Assessment)

เป็นการทดสอบความสามารถในการทำงานของผู้เรียน ภายใต้สถานการณ์และเงื่อนไขที่สอดคล้องกับสภาพจริงมากที่สุดซึ่งสามารถประเมินได้ 3 ลักษณะคือ ประเมินกระบวนการ ประเมินผลผลิต และประเมินทั้งกระบวนการและผลผลิต

ลักษณะที่สำคัญของการประเมินภาคปฏิบัติ มีดังนี้คือ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการวัดอย่างชัดเจน มีการกำหนดวิธีทำงาน มีการกำหนดความสำเร็จของงาน มีคำสั่งควบคุมสถานการณ์ในการปฏิบัติงาน มีเกณฑ์การให้คะแนนที่ชัดเจนและมีการประเมินพฤติกรรมขั้นสุดท้ายของการปฏิบัติงาน

กระบวนการประเมินภาคปฏิบัติ ครูผู้สอนอาจใช้วิธีการต่อไปนี้ในการประเมินคือ

2.1 การสืบค้น (Inquiry) โดยการถามผู้เรียนตรง ๆ เกี่ยวกับความรู้สึกที่มีต่อตนเองต่อการปฏิบัติงาน และประเมินความสำเร็จของตน โดยอาจให้ผู้เรียนรายงานผลด้วยการ เขียน หรือพูด หรือบันทึกข้อดีข้อด้อยของตนเอง ในการทำงาน

2.2 การสังเกต (Observation) โดยการสังเกตผู้เรียนขณะที่เรียนและทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งงานเดี่ยว และงานกลุ่ม ซึ่งครูควรสังเกตอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงของผู้เรียน

2.3 การวิเคราะห์ (Analysis) โดยการวิเคราะห์การปฏิบัติของผู้เรียนแต่ละคนขณะที่ปฏิบัติงาน หรือเมื่องานเสร็จสิ้นเพื่อค้นหาวางานส่วนไหนที่ดี และส่วนไหนที่ควรปรับปรุง

2.4 การทดสอบ (Testing) โดยการวัดการปฏิบัติของผู้เรียนอย่างเป็นระบบเพื่อตัดสินระดับความสำเร็จในการเรียนรู้ตามผลงานหรือตามกระบวนการที่กำหนด แบบทดสอบอาจใช้วัดความสามารถในการเรียนรู้ ระดับทักษะที่ได้จากการปฏิบัติ การบรรลุเป้าหมายการจัดการเรียนการสอนหรือเจตคติที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ โดยสามารถประเมินเป็นรายบุคคล เป็นกลุ่ม หรือให้ผู้เรียนประเมินตนเองและเพื่อน

ประเภทของเครื่องมือวัดภาคปฏิบัติ แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

- 1) การเขียน เป็นการวัดการประยุกต์ความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้อง เช่น การเขียนแบบ การสร้างแผนที่ การแปลโจทย์ปัญหาเป็นรูปภาพ การแต่งกลอน การเขียนโครงงานวิทยาศาสตร์
- 2) การจำแนกและระบุกระบวนการปฏิบัติ เป็นการระบุชื่อเครื่องมือ ชิ้นส่วน ขั้นตอนการทำงาน หรือจำแนกสิ่งที่ไม่เหมือนกัน
- 3) การสร้างสถานการณ์จำลอง เป็นการสอบวัดโดยกำหนดสถานการณ์ที่คล้ายสถานการณ์จริง ให้ผู้เรียนได้แก้ปัญหา บอกขั้นตอนหรือวิธีการทำงานเพื่อสร้างงานหรือระดับความเสียหาย
- 4) การกำหนดตัวอย่างงาน คือครูให้ผู้เรียนศึกษาตัวอย่างงานแล้วทำตามแบบให้เหมือนหรือดีกว่า อาจประเมินผลสำเร็จทั้งชิ้นหรือเพียงบางส่วนก็ได้

3. การประเมินจากแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio Assessment)

เป็นแนวทางหนึ่งของการประเมินตามสภาพจริง สามารถสะท้อนให้เห็นผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างชัดเจน

หลักการสำคัญในการประเมินจากแฟ้มสะสมผลงาน

- 3.1 ด้านเนื้อหาวิชา จะต้องสะท้อนความรู้ความเข้าใจ เนื้อหาวิชา ทักษะความสามารถ และคุณลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 3.2 ด้านการเรียนการสอน จะต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้จากผลงานของผู้เรียนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ หรืองาน และตรวจสอบปรับปรุงด้วยตนเอง รวมทั้งมีการประเมินตนเอง และเน้นบรรยากาศการเรียนรู้อย่างอิสระ โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาให้คำชี้แนะกระตุ้น สร้างขวัญและกำลังใจ
- 3.3 ด้านความเสมอภาค คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล มุ่งพัฒนาศักยภาพของบุคคลไปสู่เกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดให้สูงสุดตามความสามารถของแต่ละบุคคล

ประเด็นที่ควรเน้นในการประเมินโดยแฟ้มสะสมงาน ประกอบด้วย ความเข้าใจในความคิดรวบยอด กระบวนการหรือขั้นตอนที่ใช้ ทักษะการแก้ปัญหา การสื่อความหมาย และผลสำเร็จของงานโดยมีการให้คะแนน 2 แบบคือ

1. การให้คะแนนเป็นภาพรวม คือการให้คะแนนโดยดูจากภาพรวมของชิ้นงานว่ามีความคิดรวบยอด การสื่อความหมาย กระบวนการที่ใช้และผลงาน แล้วบรรยายคุณภาพของงานเป็นระดับ

2. การให้คะแนนเป็นรายองค์ประกอบ คือการให้คะแนนโดยพิจารณาแต่ละองค์ประกอบของงาน และบรรยายคุณภาพของงานแต่ละองค์ประกอบเป็นระดับ

การประเมินผลการเรียนโดยใช้แฟ้มสะสมผลงานของนักเรียนมีลักษณะและกระบวนการที่เกี่ยวข้อง 7 ประการ คือ

1. ต้องมีการประเมินผลตามสภาพจริงของผู้เรียน
2. ต้องมีการเก็บบันทึกข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เช่นเก็บรวบรวมจากผลงานผู้เรียน การสังเกต บันทึกผลระหว่างเรียน บันทึกวิธีการทำงาน เพื่อพิจารณาตัดสินความก้าวหน้าและผลสำเร็จทางการเรียน ของผู้เรียนแต่ละคน
3. ต้องมีการเชื่อมโยงข้อมูลจากการบันทึกและแสดงผล เพื่อผู้ปกครอง ผู้สอน และผู้เรียนจะได้รับรู้และปรับปรุงการเรียนเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าทางการเรียนต่อไป
4. ต้องมีการสะท้อนตนเองจากการประเมินตนเองของผู้เรียนหรือจากเพื่อนร่วมชั้น
5. ต้องมีการนำผลการประเมินของแต่ละบุคคลไปพัฒนากระบวนการเรียนการสอน
6. ต้องมีความร่วมมือกันในการทำงานระหว่างครูและผู้เรียน
7. ต้องมีการนำผลการประเมินแต่ละครั้งมาตรวจสอบพิจารณา เพื่อปรับปรุงหรือยืดหยุ่นวิธีการสอน สื่อการสอน หรือเกณฑ์มาตรฐานของงานให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของผู้เรียนแต่ละคน

การประเมินแฟ้มสะสมผลงาน สามารถประเมินได้โดยให้ผู้เรียนประเมินตนเอง ให้ครูประเมินซึ่งครูจะประเมินชิ้นงานตามเกณฑ์คุณภาพที่กำหนด และประเมินเป็นภาพรวมของผลงาน และการให้กลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เพื่อน ผู้ปกครอง ฯลฯ เป็นผู้ประเมิน

การวัดผลประเมินผลเป็นสิ่งที่ จำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษาโดยเฉพาะการประเมินตามสภาพจริง เพราะจะทำให้ทราบพัฒนาการ และความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างแท้จริง อันจะเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการจัดการเรียนสอน ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรศึกษาเรียนรู้การวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง และใช้การประเมินผลตามสภาพจริงในการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

เมื่อแนวโน้มของกระบวนการเรียนการสอนเปลี่ยนไป ครูซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาท เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพตนเองให้มากที่สุด มี ผู้ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ดังนี้

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542, หน้า 3-7) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ไว้ 3 ด้านคือ

1. ผู้วางแผนการเรียนรู้

ถ้าการเรียนรู้คือการสร้างสาระความรู้ไม่ใช่การถ่ายทอดความรู้แล้ว การสอนจะไม่ใช่การบอกข้อความรู้หรือข้อมูล แต่ครูจะเป็นผู้วางแผนการเรียนรู้ โดยผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง บทบาทของครูในฐานะของผู้วางแผนการเรียนรู้ มี 2 บทบาทคือ

1.1 ครูเป็นผู้ย่อยหลักสูตรสู่กระบวนการเรียนการสอน

การสอนคือการนำเนื้อหาวิชาตามที่กำหนดในหลักสูตรมาตีเป็นมโนคติ (Concepts) หลักการ กฎและข้อเท็จจริง โดยพิจารณาประกอบกับจุดประสงค์ของหลักสูตร แจกจัดลำดับเป็นหน่วยการเรียนรู้ หน่วยย่อย ๆ เพื่อนำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับหน่วยเนื้อหานั้น

1.2 ครูเป็นผู้พัฒนาระบบการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้

ประสบการณ์การเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางต่างจากการสอนโดยเน้นเนื้อหาวิชา และกิจกรรมที่ครูกระทำตรงประสบการณ์การเรียนรู้ในแต่ละวิชา ผู้เรียนต้องปฏิสัมพันธ์กับเงื่อนไขการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัว การเรียนรู้มาจากการกระทำ ปฏิบัติและสัมผัสกับสิ่งที่เรียนด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยครูเป็นผู้จัดระเบียบเนื้อหา ใ่ว่านักเรียนจะเรียนอย่างไร จึงจะบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ต้องการ แต่ความต้องการการเรียนรู้ของเด็กต่างกัน การใช้ระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพที่สอดคล้องกับเนื้อหา มีความสำคัญต่อการจะสื่อเนื้อหาไปสู่ผู้เรียนมาก

2. ผู้จัดหน่วยการเรียนรู้

จากจุดประสงค์ของหลักสูตร และรายวิชาในหลักสูตร ครูต้องนำเนื้อหาวิชามาออกแบบจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ในรายละเอียด ตามลำดับ จากง่ายไปยากทั้งวิชาตั้งแต่เริ่มต้นจนจบวิชา หน่วยการเรียนรู้ที่ครูกำหนดนี้ จะต้องยืดหยุ่นที่ผู้เรียนสามารถเลือกกิจกรรมและประสบการณ์ได้ หน่วยการเรียนรู้ทุกหน่วย ที่ออกแบบต้องตรงกับจุดประสงค์ของวิชา และ

สนองตอบความต้องการของผู้เรียน เนื้อหาแต่ละหน่วยการเรียนรู้ต้องสั้น กว้าง มีเป้าหมายชัดเจน ในขณะเดียวกัน ครู ต้องสังเกต และพร้อมให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียนได้ ผู้เรียนเห็นความสำเร็จของตน และแนวทางของการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการสอนนี้ ครูจะทำหน้าที่ในฐานะผู้วินิจฉัย การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนอีกส่วนด้วย

3. พัฒนาการการเรียนรู้

ครูจะต้องเป็นผู้มีความหลากหลายในทางวิชาการ เพราะในการเรียนการสอนครู ต้องประสบปัญหาต่าง ๆ จากผู้เรียนเป็นรายบุคคล ครูต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเคารพตนเอง รักกลุ่ม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่ม บทบาทสำคัญของครูในฐานะพัฒนาการเรียนรู้โดยเน้น ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคือ

3.1 ผู้สนใจให้ผู้เรียนสนใจกับการเรียนรู้ การสอนทุกวิธีมีผลต่อผู้เรียน แต่การที่จะ ทำให้ผลที่เกิดขึ้นนั้นเพิ่มพูน ครูจะต้องทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนอยู่เสมอ พฤติกรรมของ ครูที่จะจูงใจผู้เรียนคือ ครูต้องกระตือรือร้นอยู่เสมอกับความสนใจและวิธีการเรียนที่ผู้เรียนเป็นผู้เลือก ที่จะศึกษา ครูต้องใช้การสื่อสารที่จะนำผู้เรียนไปสู่การเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ต้องการทั้งการพูด การให้ภาษา การใช้อุปกรณ์ การให้สื่อโสตทัศน์ การสาธิตและกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสร้าง บรรยากาศในการเรียนโดยให้ผู้เรียนรู้สึกสนุกกับการเรียนที่จะเดินไปสู่เป้าหมายการเรียนรู้ที่ ต้องการ และครูต้องยอมรับเด็กที่มีความผิดปกติพร้อมช่วยเหลือและให้โอกาสแก่เด็กที่มีปัญหาได้ เข้าพวก เรียนรู้กับผู้ปกติ อาจจำเป็นต้องมีผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมกิจกรรมด้วย การสอนโดยเน้น ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ความสำคัญอยู่ที่ครูต้องสามารถดำรงเนื้อหาวิชาได้ตลอดหลักสูตร โดย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน ให้โอกาสผู้เรียนแต่ละคนประสบความสำเร็จ ในการเรียนแต่ละหน่วยได้

3.2 ผู้สนับสนุนการเรียนรู้ ครูผู้สนับสนุนการเรียนรู้ หมายถึง ครูที่เอื้ออำนวยให้ ผู้เรียนสามารถดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ให้เป็นไปตามจุดประสงค์และเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ด้วย ความจริงใจ ความแตกต่างของครูที่สอนวิชากับครูที่สนับสนุนการเรียนรู้เป็นดังนี้

ครูที่มุ่งสอนวิชา	ผู้สนับสนุนการเรียนรู้
นำเสนอเนื้อหาวิชา ให้คำตอบที่ถูกต้อง สื่อสารทางเดียว (ครูพูด นักเรียนรับ) สั่งงาน เน้นเป้าหมายการเรียนรู้ของครู ครูเป็นศูนย์กลาง	นำเสนอประเด็นอภิปราย ให้คำถามที่ถูกต้อง สื่อสารสองทาง (มีปฏิสัมพันธ์) จัดประสบการณ์การเรียนรู้ เน้นเป้าหมายการเรียนรู้จากผู้เรียน ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

3.3 ผู้สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนรู้มีความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน การเรียนที่ไม่เครียด สนุก จะทำให้ผู้เรียนตื่นตัวในการเรียน อีกทั้งชั้นเรียนต้องเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ด้วย การจัดชั้นเรียนมีความจำเป็นสำหรับการเรียนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางตรงที่เป็นการอำนวยความสะดวกในการเรียน หลักการสำคัญของการจัดชั้นเรียนต้องให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน มีบรรยากาศทางสังคมที่ดี ส่งเสริมความร่วมมือ และวิธีการทำงานทั้งกลุ่มและเดี่ยว

3.4 ผู้ประเมินและป้อนข้อมูลกลับ การเรียนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นอิสระของการเรียนรู้ การสังเกตความก้าวหน้าของผู้เรียนและพฤติกรรมของผู้เรียนมีความหมายต่อผู้เรียนมาก เพราะครูจะสามารถบอกวิธีทางการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน การช่วยเหลือ การให้คำแนะนำที่เหมาะสม และจำเป็นกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล

ทิศนา ขัมมณี (2542, หน้า 23-25) กล่าวว่าบทบาทครู ในการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เมื่อพิจารณาจากกระบวนการสอน พิจารณาได้ดังนี้

1. การเตรียมการสอน

ครูต้องศึกษาและวิเคราะห์เรื่องที่จะสอนให้เข้าใจ ศึกษาหาแหล่งความรู้ที่หลากหลายเพื่อประกอบการสอน และต้องวางแผนการสอนโดย มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน วิเคราะห์เนื้อหาและความคิดรวบยอด ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตามหลัก CIPPA Model หรืออื่น ๆ และกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ ครูจะต้องจัดเตรียมสื่อ วัสดุการเรียนการสอน เอกสาร หนังสือ หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนให้เพียงพอ ติดต่อแหล่งความรู้ต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นบุคคล สถานที่ หรือสื่อทัศนวัสดุต่าง ๆ และ ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม พร้อมทั้งจัดห้องเรียนหรือสถานที่เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ในลักษณะใหม่ และเตรียมเครื่องมือการประเมินผลการเรียนรู้

2. ด้านการสอน

ครูต้องสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี กระตุ้นผู้เรียนให้สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผน ที่ได้เตรียมไว้โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับผู้เรียน และสถานการณ์ที่เป็นจริง ดูแลให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเต็มที่ สังเกตและบันทึกพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งเหตุการณ์ที่จะส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นขณะทำกิจกรรม ให้คำแนะนำและข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้เรียนตามความจำเป็น บันทึกปัญหาและข้อขัดข้องต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรม เพื่อการปรับปรุงกิจกรรมให้ดีขึ้น ให้การเสริมแรงผู้เรียนตามความเหมาะสม ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานการเรียนรู้ของผู้เรียน และอาจให้ข้อมูลเนื้อหาความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม และให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและให้ข้อเสนอแนะตามความเหมาะสม

3. ด้านการประเมินผล

ครูต้องประเมินผลงานและเก็บรวบรวมผลงานของผู้เรียน และประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอน

กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8 (2541, หน้า 5) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า ครูจำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทของผู้สอน จากที่ยืนอยู่หน้าชั้นตลอดเวลา มาเป็นลักษณะต่อไปนี้

1. ผู้จัดการ เป็นผู้กำหนดบทบาทให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม แบ่งกลุ่ม หรือจับคู่ เป็นผู้มอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบแก่นักเรียนทุกคน จัดการให้ทุกคนได้ทำงานที่เหมาะสม กับความสามารถความสนใจของตน
2. ผู้ร่วมทำกิจกรรม เข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มจริง ๆ พร้อมทั้งให้ความคิดและความเห็นหรือเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวช่วยนักเรียนขณะทำกิจกรรม
3. ผู้ช่วยเหลือแนะนำแหล่งวิทยาการ คอยให้คำตอบเมื่อนักเรียนต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ
4. ผู้สนับสนุนและเสริมแรง ช่วยสนับสนุนด้านสื่อ อุปกรณ์หรือให้คำแนะนำที่กระตุ้นให้นักเรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง
5. ผู้ติดตามตรวจสอบ คอยตรวจสอบงานที่นักเรียนผลิตขึ้นมาก่อนที่นักเรียนจะส่งต่อไปให้นักเรียนคนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความถูกต้อง

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2541, หน้า 4) ได้กล่าวถึงบทบาทผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า ผู้สอนจะต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยมีบทบาทดังนี้

1. เป็นผู้เสนอ (Presenter)
2. เป็นผู้สังเกต (Observer)
3. เป็นผู้ถามคำถาม (Question asker)
4. เป็นผู้ให้การเสริมแรง (Reinforcer)
5. เป็นผู้แนะนำ (Director)
6. เป็นผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Reflector)
7. เป็นผู้จัดบรรยากาศ (Atmosphere organizer)
8. เป็นผู้จัดระบบ (Organizer)
9. เป็นผู้แนะแนว (Guide)
10. เป็นผู้ประเมิน (Evaluator)

จากการกล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในช่วงต้น สรุปได้ว่าครูมีบทบาทที่สำคัญคือ 1. เป็นผู้วางแผนและเตรียมการจัดการเรียนการสอน 2. เป็นผู้อำนวยความสะดวกคือแนะนำ กระตุ้นและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ 3. เป็นผู้จัดการประเมินผลการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมาจากการบูรณาการบทบาทของครูตามที่นักวิชาการได้เสนอไว้ในช่วงต้นมาไว้ในแบบสอบถาม

โรงเรียนเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่

โรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ประเภทสามัญศึกษาภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ มีจำนวน 22 โรงเรียน โดยแบ่งเป็น นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 11,790 คน และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 4,952 คน รวม 16,742 คน จำนวนครู 754 คน (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่, 2542) โดยสามารถจัดประเภท ตามการบริหารงานได้ 2 ประเภทดังนี้

1. โรงเรียนที่การบริหารงานของโรงเรียนอยู่ในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วย โรงเรียนสังกัดมูลนิธิสภาทอลิกแห่งประเทศไทยมี 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนเรยีนาเชลีวิทยาลัย โรงเรียนพระหฤทัยเชียงใหม่ และโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย โรงเรียนสังกัดสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทยมี 6 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนปิ่นสรวงแยลสวิทยาลัย โรงเรียนดาราวิทยาลัย โรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียน โรงเรียนรังษีวิทยา โรงเรียนสืบนทีธรรม และ โรงเรียนศีลวิ โรงเรียนสังกัดมูลนิธิคริสตจักรวันเสาร์แห่งประเทศไทย มี 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนเชียงใหม่ มัธยม โรงเรียนสังกัดคริสตจักรแบปติสต์มี 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนสนมิตวิทยา โรงเรียนสังกัดมูลนิธิอัล – ญะมาล (สุนทรียธรรม) ซึ่งเป็นมูลนิธิของศาสนาอิสลาม มี 1 โรงเรียนคือ โรงเรียนวิชัยวิทยา โรงเรียนราษฎร์เพื่อการกุศลทางศาสนาพุทธ มี 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนเมตตาศึกษา และโรงเรียนธรรมราชาศึกษา โรงเรียนในสังกัดมูลนิธิเจ้าฟ้าหญิงอุบลรัตน์ มี 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนเจ้าฟ้าหญิงอุบลรัตน์

2. โรงเรียนคณะบุคคล การจัดการศึกษาของคณะบุคคล จัดดำเนินการโดยกลุ่มบุคคลที่เป็นเจ้าของหรือผู้ได้รับใบอนุญาต มี 7 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสันติศึกษา โรงเรียนวรเชษฐ์อนุสรณ์ โรงเรียนไชยโรจน์วิทยา โรงเรียนโกวิทอรัญเชียงใหม่ โรงเรียนสิริมังคลาอนุสรณ์ โรงเรียนเทพดินทรวิทยา โรงเรียนวรวิทย์ การบริหารงานต่าง ๆ และอำนาจการตัดสินใจจะขึ้นอยู่กับผู้เป็นเจ้าของโรงเรียนแต่เพียงผู้เดียว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากงานวิจัยเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนเอกชน จังหวัดเชียงใหม่ไม่ปรากฏโดยตรง ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับครูสังคมศึกษา และจากสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิควิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสามารถที่จะนำมาเป็นแนวทางและประยุกต์ใช้กับงานวิจัยสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูสังคมศึกษาในโรงเรียนเอกชนได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องภายในประเทศ

กิตติศักดิ์ วชิสุวรรณ (2537) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับ ปัญหาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ในด้านการใช้หลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน ครูผู้สอน นักเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน เครื่องมือในการวิจัย ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง กลุ่มตัวอย่างคือครูสังคมศึกษา ที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่เปิดการสอนในปีการศึกษา 2533 จำนวน 110 คน ผลการวิจัยพบว่า ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนด้านการใช้หลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน ด้านครูผู้สอน ด้านนักเรียน และด้านการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชนเป็นปัญหาน้อย แต่ปัญหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นปัญหามาก

รัศมี เชื้อเจ็ดตน (2539) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้กิจกรรมบทบาทสมมติเพื่อพัฒนาพฤติกรรมกล้าแสดงออกของเด็กประถมวัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมกล้าแสดงออกของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ และเปรียบเทียบพฤติกรรมกล้าแสดงออกของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการฝึกโดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติและไม่ได้รับการฝึกโดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ ประชากรได้แก่ นักเรียนชั้นอนุบาล 1 และอนุบาล 2 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2539 รวม 46 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 23 คน จากโรงเรียนบ้านเวียงแก้ว และกลุ่มควบคุม จำนวน 23 คนจากโรงเรียนบ้านแม่มะเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแผนการจัดประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ จำนวน 8 แผน และแบบสังเกตพฤติกรรมกล้าแสดงออกสำหรับเด็กปฐมวัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนปฐมวัยที่ได้รับการฝึกโดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ มีพฤติกรรมกล้าแสดงออกในด้านการพูดมากกว่าการกระทำและการคิดตามลำดับ และนักเรียนปฐมวัยที่ได้รับการฝึกโดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติมีพฤติกรรมกล้าแสดงออกเพิ่มขึ้นมากกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกโดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ

อภิชาติ จารุชาติ (2542) ได้ศึกษาการสอนวิชาคณิตศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เรื่องเซต โดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอนซ่อมเสริม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เรื่องเซตและพฤติกรรมในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอนเสริม กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอุดรดิตถ์ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ค 011 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2541 จำนวน 33 คน ได้มาจากการจับสลากมา 1 ห้องเรียนจากทั้งหมด 8 ห้องเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการสอนปกติจำนวน 9 คาบ บทเรียนคอมพิวเตอร์สำหรับสอนซ่อมเสริมจำนวน 3 หน่วย แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องเซต และแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์ของการแปรผัน ร้อยละ และฐานนิยม ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เรียนวิชาคณิตศาสตร์เรื่องเซตโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอนซ่อมเสริม มีความก้าวหน้าทางการเรียนและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 50 และนักเรียนมีพฤติกรรมทางการเรียนขณะเรียนทั้งด้านความเข้าใจใฝ่ ความมีวินัย และ ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนดี

อรุณี สันติคุณากร (2542) ได้ศึกษาเรื่องการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อ ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนวิชา ค 203 คณิตศาสตร์ 3 ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังเรียนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันที่มีต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แผนการสอน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นแบบเลือกตอบ และแบบสอบถามความคิดเห็น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่าที กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนดำรงราษฎร์สงเคราะห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จำนวน 40 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยออกแบบเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุด และใช้เทคนิควิธีสอนทั้งหมด 5 วิธี คือ วิธีสอนแบบร่วมมือโดยใช้กิจกรรม Jigsaw การสอนโดยใช้คำถาม การอภิปราย กลุ่มย่อยและทั้งชั้น การสอนแบบวิเคราะห์ และการสอนแบบแก้ปัญหา ซึ่งแผนการสอนแต่ละหน่วยผู้วิจัยได้นำเอาจุดเด่นของแต่ละเทคนิควิธีสอนตั้งแต่ 2 วิธี ขึ้นไปมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทั้งกลุ่มสูงและต่ำ หลังการทดลองสูงขึ้น

กว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ ระดับ .05 และนักเรียนทั้งกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางทั้ง 6 ด้าน คือ บทบาทครูผู้สอน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ เนื้อหาวิชา เวลาในการเรียน และการประเมินผล

จันทิมา บุศยารักษ์ (2543) ได้ศึกษาเรื่องการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ในการสอนวิชางานบ้าน (ง 011) เรื่อง บ้านที่น่าอยู่ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ และเพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 35 คน ใช้เวลาทดลอง 8 คาบๆ ละ 50 นาที เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการสอนที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือจำนวน 4 แผน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชางานบ้าน (ง 011) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมืออยู่ในระดับเหมาะสมมาก

งานวิจัยต่างประเทศ

Nilssen, and others (1995) ได้ศึกษาการสอนวิชาคณิตศาสตร์กับนักเรียนระดับเกรด 2 ในประเทศนอร์เวย์ โดยการทดลองปรับบทเรียน และจัดสถานการณ์ในห้องเรียนเป็นแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผลการทดลองพบว่าการจัดการเรียนการสอนไม่ประสบผลสำเร็จ นักเรียนได้ให้คำตอบที่ไม่ตรงกับจุดประสงค์ที่ผู้สอนได้คาดหวังไว้ ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนปรับปรุงแผนการสอนใหม่ให้มีความเป็นระเบียบ และง่าย ชัดเจนต่อการปฏิบัติมากขึ้น และนำกลับไปทดลองใช้ใหม่ ผลการทดลองพบว่าการจัดการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จมากขึ้น

Henry (1997) ได้ศึกษาผลของกลุ่มสัมพันธ์ในการพัฒนาการทำงานกลุ่มให้มีประสิทธิภาพ วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาความแตกต่างของความพึงพอใจ และการพัฒนาการทำงานกลุ่มให้มีประสิทธิภาพ ระหว่างกลุ่มที่ใช้การฝึกทำงานด้วยวิธีการกลุ่มสัมพันธ์ กับกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกการทำงานด้วยวิธีการกลุ่มสัมพันธ์ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาหญิงจำนวน

47 คน จากมหาวิทยาลัยสตรี เทกซัส เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น วิธีการสอนที่หลากหลาย ใช้ การทดลองและใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่าทักษะการทำงานกลุ่ม และประสิทธิภาพในการ พัฒนางานกลุ่มของทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกัน แต่กลุ่มที่ได้รับการฝึกการทำงานกลุ่มด้วยวิธีกลุ่ม สัมพันธ์ก่อนการทำงานจะมีความพึงพอใจ มีความสุขและสามารถทำงานกลุ่มร่วมกันได้เร็วกว่า กลุ่มที่ไม่ได้ฝึกทำงานกลุ่มสัมพันธ์ และกลุ่มที่ไม่ได้ฝึกทำงานกลุ่มสัมพันธ์มาก่อนจะประสบปัญหา และมีข้อขัดแย้งในการทำงานกลุ่มมากกว่ากลุ่มที่ได้ฝึกการทำงานด้วยกลุ่มสัมพันธ์

Rucker (1997) ได้ศึกษาการใช้เทคนิควิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือในวิชาคณิตศาสตร์ วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาผลของการใช้เทคนิควิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือในการพัฒนา ทักษะคณิต ความมั่นใจกล้าแสดงออกต่อการปฏิบัติการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างเป็น นักศึกษาในมหาวิทยาลัยจอร์เจีย ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยการทดลองแบ่งนักศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม กำหนดให้ทำงานเหมือนกัน 5 อย่าง นักศึกษากลุ่มที่ 1 ใช้วิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือ อีกกลุ่มหนึ่งไม่ใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ เครื่องมือในการวิจัยใช้แบบการสังเกต แบบทดสอบ แบบประเมินผลตนเอง และการสัมภาษณ์ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาทั้งสองกลุ่มมีทัศนคติ ความมั่นใจต่อการเรียนคณิตศาสตร์ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยนักศึกษาที่ใช้การเรียนรู้แบบ ร่วมมือจะมีทัศนคติในทางบวก มีความมั่นใจในการเรียนรู้ต่อวิชาคณิตศาสตร์มากกว่านักศึกษา ที่ไม่ได้เรียนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งผลการวิจัยนี้แสดงว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นวิธี การเรียนที่ส่งผลที่ดีต่อการพัฒนาทัศนคติในทางบวกในการเรียนของนักเรียน

จากงานวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งของภายในประเทศและของ ต่างประเทศ เป็นไปในลักษณะการปฏิบัติการทดลองใช้วิธีการสอน และผลการวิจัยส่วนใหญ่ชี้ให้ เห็นถึงผลของการใช้วิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในแต่ละเทคนิควิธีการสอนที่มีต่อ พัฒนาการทางการเรียนและต่อความพึงพอใจของผู้เรียนในทางบวก อย่างไรก็ตามยังไม่มีงาน วิจัยที่ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูในภาพรวมโดยทั่วไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครู สังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนเอกชน จังหวัดเชียงใหม่ และผู้วิจัยคาดหวังว่า การวิจัย ในเรื่องนี้จะประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาให้มี ประสิทธิภาพต่อไป